

Knud Sand og seksualitetens gåder

Læge Christian Graugaard

I en stort opsat artikel om »Moderne Sexualforskning« kan en ung læge og nybagt dr.med. i 1920 meddele Ugeskrift for Lægers læsere, »at vi nærmer os Løsningen paa Spørgsmaalet om det biologiske Grundlag for Homosexualiteten« [1]. Baggrunden for den akademiske optimisme er årelange, laboratoriestudier, og sine blot 33 år til trods er forfatteren allerede en velkendt figur på Europas videnskabelige scene: I sit to år tidligere disputatsarbejde har han sat fokus på »de gaadefulde og interessanteste Omraader indenfor Sexuallæren« [2], og inspireret af den østrigske fysiolog *Eugen Steinach* har han forsøgt at påvise kønskirtlernes fundamentale betydning for kropsbygning, adfærd og seksuel orientering.

Lægens navn er *Knud Sand* (1887-1968), og skønt hans eksperimenter er foretaget på gnavere og høns, er han fra begyndelsen overbevist om deres store kliniske rækkevidde. I det populærvidenskabelige tidsskrift *Naturens Verden* forklarer *Sand* således i 1921, at den moderne kønshormonforskning er i færd med at opklare kønnets og seksualitetens gådefulde fysiologi, og at der herved kastes nyt lys på »de abnormt seksuelle«, som tidligere udgjorde en uforkyndt »Pariakaste i Samfundet« [3]. Det er *Sands* tese, at medfødte forstyrrelser i kønshormonproduktionen kan føre til så forskellige fænomener som hermafroditisme og homoseksualitet, og præcis som sin østrigske kollega ser han kønskirteltransplantation som en terapeutisk mulighed ved invaliderende seksuel dysfunktion eller afvigelse.

Knud Sand er barn af sin tid, og han indskrives sig i en seksualbiologisk forskningstradition, som har rødder i det moderne medicinske gennembrud. Med den østrigske psykiater *Richard von Krafft-Ebing* som teoretisk bannerfører indlemmes ikkeheteroseksuelle adfærdsformer sent i 1800-tallet i det medicinske paradigme, og jagten på »afvigelsesnes« årsager bliver nu et legitimt og flittigt udfoldet forskningstema. Med det tidlige 1900-tals landvindinger inden for hormonforskningen skifter fokus fra nervesystemet til kønskirtlerne, og 1920'ernes seksualbiologer er som deres forgængere overbeviste om, at de ved biologiske årsagsforklaringer fritager seksuelle minoriteter fra retsforfølgelse og moralsk fordømmelse. *Sands* valgprog er »Tout comprendre, c'est tout pardonner« (»At forstå alt er at tilgive alt«), hvilket er i samklang med mellemkrigstidens seksualpolitiske reformkræfter, som da også tager hormonforskningen til sig som en strategisk alliancepartner [4].

I Danmark får seksualbiologiske ræsonnementer en særlig samfundsmæssig gennemslagskraft, da *Knud Sand* i 1925 udnævnes til professor i retsmedicin og fire år senere til formand for Retslægerådet (Figur 1). *Sand* bliver en af hoved-

En ældre professor *Sand* forelæser. (Tegning af *Carl Jensen*, Medicinsk Museion)

arkitekterne bag Sterilisationsloven af 1929, som foruden racehygiejnisk begrundet sterilisation muliggør kastration af (potentielle) sædelighedsforbrydere og fra 1935 tillige af mennesker, der oplever »sjælelige lidelser« eller »social forringelse« som følge af deres seksualdrifts styrke eller retning.

Ca. tusind mænd (og ca. ti kvinder) undergår legal kastration frem til slutningen af 1960'erne, hvor den kirurgiske praksis forlades [4].

Knud Sand hører utvivlsomt til den tidlige hormonforsknings pionerer, og hans fantasirigdom og tekniske snilde placeret ham centralt i mellemkrigstidens endokrinologiske landskab. Hans køns- og seksualitetssyn er tidstypisk, og selv om hans forebyggelses- og behandlingsiver i dag forekommer naiv eller ligefrem forkastelig, førte især hans ungdomsstudier til nye, væsentlige indsigter. Og som prismer for en tid og et videnskabeligt klima forbliver han en spændende figur.

Korrespondance: *Christian Graugaard*, Brumleby 147, DK-2100 København Ø.
E-mail: graugaard@dadlnet.dk.

Litteratur

1. Sand K. Om moderne Sexualforskning. Ugeskr Læger 1920;82:1045-63.
2. Sand K. Experimentelle Studier over Køns karakterer hos Pattedyr. København: Steen Hasselbalchs Forlag, 1918.
3. Sand K. Om experimentel kønsforskning. Naturens Verden 1921;5:306-39.
4. Graugaard C. Professor Sands høns. Om seksualbiologi i mellemkrigstidens Danmark [ph.d.-afhandling]. Københavns Universitet, 1997.